

1. יציאת מצרים - מהותה ותכליתה

1. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעֲהַ כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבֹו וְאֶת לֵב עַבְדּוֹ לִמְעַן שְׁתִּי אֶתְנִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ. וְלִמְעַן תִּסְפֹּר בְּאָזְנִי בְּנֶה וְכֵן בְּנֶה אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֶתְנִי אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בָם וַיִּדְעַתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה.

(שמות י, א-ב)

2. וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוּצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹגֶת מִצּוֹת כִּי לֹא חֵמֶץ כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָקְלוּ לְהִתְמַהֵמָה וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם. וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָל צְבָאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. לֵיל שְׁמֵרִים הוּא לִיהוָה לְהוּצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לִיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם.

(שמות יב, לט-מב)

3. וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר. בַּעֲבוּר זֶה, עָשָׂה יְהוָה לִי, בְּצִאתִי, מִמִּצְרַיִם. וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל-יָדְךָ, וְלִזְכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ, לִמְעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה, בְּפִיךָ: כִּי בַּיּוֹם הַזֶּה, הוּצָאתָ מִמִּצְרַיִם. וְשִׁמְרָתָ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת, לְמוֹעֵדָה, מִיָּמִים, יְמִימָה... וְהָיָה כִּי-יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ לֵאמֹר מָה זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֻזֶּק יָד הוּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים. וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פְּרַעֲהַ לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהַרְג יְהוָה כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל-כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל פֶּטֶר רֶחֶם הַזָּכָרִים וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אִפְדָּה. וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדְכָה וְלִטּוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֻזֶּק יָד הוּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם.

(שמות יג, ח-י, יד-טז)

4. וְאַתֶּכֶם לִקַּח יְהוָה וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוֹר הַבְּרָזֵל מִמִּצְרַיִם לְהִיּוֹת לוֹ לְעֵם נִחְלָה כַּיּוֹם הַזֶּה. שָׁאֵל נָא לִיָּמִים רַאשֵׁינִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ, לְמַן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ, וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם, וְעַד-קִצֵּה הַשָּׁמַיִם: הִנֵּהיָה, כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה, אוֹ, הַנִּשְׁמָע כְּמָהוּ. הַשִּׁמְעַ עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ, כְּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֹתָהּ וַיְחִי. אוֹ הַנִּסָּה אֱלֹהִים, לְבֹא לִקְחֹת לוֹ גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי, בְּמַסֹּת בָּאוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבַיּוֹם הַזֶּה וּבְזָרוּעַ נְטִיָּה, וּבְמוֹרָאִים גְּדֻלִּים: כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם, בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ.

(דברים ד, לב-לד)

5. אמר רבי איבו בשם רבי יוסי בן זימרא: כשם שהזהבי הזה פושט ידו ונוטל הזהב מן הכור, כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, שנאמר (דברים ד'): "ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים". אמר הקב"ה לישראל, כשהייתם במצרים הייתם מפוזרים וכנסתי אתכם לשעה קלה לרעמסס, ועכשיו שאתם מפוזרים בכל הארצות אני אקבץ אתכם לעתיד לבא. (שוחר טוב קז)

6. בצאת ישראל ממצרים, ראה מה כתיב (דברים ד'): "או הניסה אלקים לבא" וגו', אמר רבי חייא בשם רבי ירמיה: משל לגבור שהיה יורד למלחמה, או לנצח או להנצח, לכך נאמר: "ובמלחמה". אמר רבי אבא בר אחא בשם רבי חנין: מהו "גוי מקרב גוי", כאדם ששומט את העובר ממעי בהמה, כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, שנאמר: "גוי מקרב גוי", כענין והקרב והכרעים (ויקרא כ"ט). למדנו צער לנשמת, לשומט מנין, שנאמר (דברים ד'): "ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים", כאדם שנוטל את הזהב מתוך הכור, שלא בצבת ולא בסמרטוטין, כביכול, כך ישראל. אמר רבי אבין בשם רבי סימון: מהו "מקרב גוי", שהיו מובלעים בתוך מעיהם,

שנאמר, (תהלים קכ"ד): "חיים בלעונו".
(שומר טוב קיד)

7. חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים

רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו; ואלו הן - פסח, מצה, ומרור. **פסח**, על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים; **מצה**, על שם שנגאלו אבותינו במצרים; **מרור**, על שם שמיררו המצריים את חיי אבותינו במצרים. **בכל דור ודור, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים**, שנאמר: **"והגדת לבנך ביום ההוא לאמור, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים"**. לפיכך אנחנו חייבין להודות, להלל, לשבח, לפאר, להדר, לרומם, להדר, לברך, לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הניסים האלו, הוציאנו מעבדות לחירות, מיגון לשמחה, ומאבל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה. ונאמר לפניו הללויה.

(פסחים)

8. פרק י משנה ה) חובה על כל אחד להראות כאילו הוא בעצמו יצא ממצרים

בכל דור ודור, חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא **ענה** משיעבוד מצרים, שנאמר: "ואותנו, הוציא משם" (דברים ו, כג), ועל דבר זה ציווה הקב"ה בתורה, "וזכרת, כי עבד היית" (דברים ה, טו), כלומר: **כאילו אתה בעצמך היית עבד, ויצאת לחירות ונפדית**.

(רמב"ם,

חמץ ומצה ז, ו)

9. העדות לאמיתות יציאת מצרים – מראה עיניים ומסורת וקבלה

אמר החבר: על הדרך הזה השיבותיך כאשר שאלתני. וכן פתח משה לדבר עם פרעה כשאמר לו: "אלהי העברים שלחני אליך", ר"ל אלהי אברהם יצחק ויעקב מפני שהיה אברהם מפורסם אצל האומות, וכי התחבר אליהם דבר האלהים והנהיג אותם ועשה להם נפלאות, ולא אמר אלהי השמים והארץ שלחני אליך, ולא בוראי ובוראך. וכן פתח אלהים דבריו אל המון ישראל: "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא אמר: "אני בורא העולם ובוראכם": וכן פתחתי לך מלך הכוזר כאשר שאלתני על אמונת, השיבותיך מה שאני חייב בו וחייבין בו כל קהל ישראל, אשר התברר אצלם המעמד ההוא בראות עיניהם, ואחר כן הקבלה הנמשכת שהיא כמראה העין.

(ספר הכוזרי,

מאמר א אות כה)

10. יציאת מצרים – "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו"

לספר בענין יציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן כל אחד כפי צחות לשונו, ולהלל ולשבח השם יתברך על כל הנסים שעשה לנו שם, שנאמר (שמות י"ג, ח'): **"והגדת לבנך"** וגו'. וכבר פירשו חכמים דמצות הגדה זו היא בליל חמשה עשר בניסן בשעת אכילת מצה, ומה שאמר הכתוב: **"לבנך"**, דלאו דוקא בנו, אלא אפילו עם כל בריה.

וענין המצוה, שיזכור הניסים והענינים שאירעו לאבותינו ביציאת מצרים, ואיך לקח האל יתברך נקמתו מהן. ואפילו בינו לבין עצמו, אם אין שם אחרים, חייב להוציא הדברים בפיו, כדי שיתעורר לבו בדבר, כי בדבור יתעורר הלב.

משרשי מצוה זו, מה שכתוב בקרבן הפסח. ואין מן התימה אם באו לנו מצוות רבות על זה, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, **כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו**. ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפלותינו **"זכר ליציאת מצרים"**, לפי שהוא לנו אות ומופת גמור (1). **בחידוש העולם**, (2). וכי יש אלוה קדמון חפץ ויכול, פועל כל הנמצאות אל היש שהם עליו, (3). **ובידו לשנותם אל היש** שיחפוץ בכל זמן מן הזמנים, כמו שעשה במצרים ששינה טבעי העולם בשבילנו, ועשה לנו אותות מחודשים גדולים ועצומים, **הלא זה משתק כל כופר בחידוש העולם, ומקיים האמונה בידיעת השם יתברך, וכי השגחתו ויכלתו בכללים ובפרטים כולם**.

(ספר)

(החינוך, מצוה כא)

11. "זכר ליציאת מצרים" - טעם למצוות רבות

ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות. הנה מעת היות ע"ג בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים עג יא), ומהם שידו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ. **וכאשר ירצה האלהים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול**. וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה, כי ידבר האלהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כלה:

ולכן יאמר הכתוב במופתים: **"למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ"** (לעיל ח יח), להורות על ההשגחה, כי לא עזב אותה למקרים כדעתם. ואמר (שם ט כט): **"למען תדע כי לה' הארץ"**, להורות על החידוש, כי הם שלו שבראם מאין. ואמר (שם ט יד): **"בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ"**, להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו, כי בכל זה היו המצריים מכחישים או מסתפקים. אם כן **האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה**:

ובעבור כי הקדוש ברוך הוא לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון. והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ (לעיל יב טו) ובעזיבת הפסח (במדבר ט יג), והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות, ושנזכיר זה בפינו בבקר ובערב, כמו שאמרו (ברכות כא א) אמת וציב דאורייתא, ממה שכתוב (דברים טז ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ושנעשה סכה בכל שנה: וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים. **והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים**. כי הקונה מזוזה בזז אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה כבר הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו:

ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמודות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלהיו, וכוונת כל המצות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה

לבני אדם מקום יתקבצו וידו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו, וזו כוונתם במה שאמרו ז"ל (ירושלמי תענית פ"ב ה"א) ויקראו אל אלהים בחזקה (יונה ג ח), מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול, חציפא נצח לבישה (עי' ערוך ערך חצף):

ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר (בראשית יז א, ולעיל ו ב). ויתפרסמו הנסים הנסתרים בענין הרבים כאשר יבא ביעודי התורה בענין הברכות והקללות, כמו שאמר הכתוב (דברים כט כד) ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם, שיתפרסם הדבר לכל האומות שהוא מאת ה' בעונשם. ואמר בקיום וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. ועוד אפרש זה בעזרת השם (ויקרא כו יא).

(רמב"ן, שמות יג, טז)

12. "יציאת מצרים - יסוד האמונה שעליו נבנה הכל"

בחר הוא יתברך בליל פסח להודיע מעשיו לבאי עולם להכיר את שמו בעולם בהוציאו את עמו ממצרים. וענין זה ראינו ששמה התורה יציאת מצרים יסוד היסודות ושורש הכל, ומצות הרבה באו בשביל היציאה שעל ידם יהיה לעינינו יסוד הזה ומאצלו בל ימוט, כמו מצות סוכה שאמרה התורה (ויקרא כ"ג) למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם ממצרים, ואף השבת נאמר בו (דברים ה') וזכרת כי עבד היית במצרים וכן הפסח וחג המצות בודאי זכר ליציאת מצרים, וכן כל יום טוב כולם אנו מקדשים ואומרים זכר ליציאת מצרים, נוסף על זה שאנו חייבים לזכור יציאת מצרים בכל יום, ולרבי אליעזר בן עזריה ביום ובלילה, שכל זה מורה כי יציאת מצרים בעצמו חוץ מהנסים שעשה ביציאה הוא יסוד האמונה שעליו נבנה הכל. אף כי נסים ונפלאות אין מספר עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל, לא שמה התורה לזכור אותם ולעשות זכר להם כי אם ליציאת מצרים. ואף כי לפי השגת בני אדם קצרי השכל נראה כי יש דבר שיש בו שני טבע ממנהגו של עולם שנראה לאדם בחוש הראות שהוא יותר גדול נס ופלא מיציאת מצרים בעצמו, אינו כן לדעת התורה, כי נראה מן התורה ששמה יציאת מצרים עיקר ויסוד האמונה מן הראיות אשר אמרנו למעלה, כי תמצא בתורה ברוב דברים זכר היסוד הזה. ובמכילתא בפרשה וישמע יתרו (פ"א) "כל אשר עשה ה' למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים" מלמד ששקולה יציאת מצרים נגד כל הנסים והגבורות שעשה הקב"ה לישראל, הרי שהם ז"ל הוכיחו מן הכתוב כי יציאת מצרים בעצמו שקולה כנגד כל הנסים:

ובמדרש שוחר טוב (תהלים קט"ז) ויוציא אתכם מכור ברזל כשם שהזהבי פושט ידו ונוטל הזהב מן הכור כך הוציא הקדוש ברוך הוא את ישראל ממצרים וכעובר שהוא נתון בתוך מעיה של בהמה והרועה נותן ידו ושומטו כך "הנסה אלהים לקחת לו גוי מקרב גוי" ע"כ. בארו בזה המדרש שני דברים גדולים מאוד שהיו במצרים, האחד שהמצריים היו מחזיקין וגוברין עליהן בחזקת היד שלהם שלא יצאו ישראל מרשותם, השני מעצמם של ישראל שהיו בתוך מצרים כאלו היו מחוברין למצרים טפלים עמהם אין להם מציאות בפני עצמו. ולפיכך על הראשון אמר שהיו ישראל כמו הזהב שהוא בכור, שהאש פועל בזהב שבכור ומפסיק בין המוציא ובין הזהב עד שקשה ההוצאה מאוד, כך ישראל כאשר היו במצרים היו מצרים פועלים בהם ומשעבדין בהם ביותר והיו מושלים עליהם עד שקשה היה ההוצאה. וכנגד הב' אמרו שהיו ישראל דומין כעובר במעי בהמה מחובר לאם טפל אצלה שהוא ירך אמה ואין לו מציאות בעצמו.

וזהו שאמר (דברים ו') עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלהינו ביד חזקה ובזרוע נטויה ודבר זה יתבאר באריכות אצל עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' ביד חזקה. ומה שאמר כשם שהזהבי פושט ידו ונוטל הזהב, רצונו לומר שנוטל הזהב בידו שלא בצבת דאם לא כן אין זה פלא להוציא בצבת. וכן אמרו במדרש במקום אחר כמו הזהבי שנוטל הזהב בידו שלא בצבת ושלא בסמרטוט. ורצה בזה כי הזהב שהוא בתוך הכור קשה ההוצאה מתוך הכור, מפני שהאש שבתוך הכור מצרף ומזכך הזהב מונע הזהבי מליטול הזהב, והאש הוא המבדיל בין הזהבי ובין הזהב שבכור, שאין חבור וצירוף לזהבי הזה אל הזהב. כך ישראל תחת רשות מצרים ומצרים פועלים בהם, והיו ישראל תחת רשותם של מצרים, **עד שבשביל זה לא היה הצטרפות לישראל אל הקדוש ברוך הוא כי היו הם תחת רשות מצרים. וכאשר רצה הקדוש ברוך הוא להוציא את ישראל ממצרים, התחבר הקדוש ברוך הוא אל ישראל והם תחת רשות מצרים**, דבר זה נחשב כאלו הוציא הזהב בידו מתוך הכור והאש שבכור הוא מפסיק ומבדיל. וזה שאמר ויוציא אתכם מכור הברזל להיות לו לעם נחלה, וקושי הזה הוא מצד מצרים שהם נמשלים כמו כור הברזל שהיו פועלים בישראל. **וכנגד השני** שהוא **מצד ישראל**, אמר או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי, וכתב לך לשון מקרב שהוא לשון קרב וכרעיים, כלומר שהיו ישראל במצרים כמו שנבלע העובר בבטן אמו, כי כן היו ישראל במצרים כמו העובר שנתהוה בבטן אמו ולבסוף יוצא כאשר נשלם הויתו, **וכך בני ישראל היו מתגדלים ומתהווים בתוך מצרים עד שנעשו שלמים להיות שש מאות אלף**, וזהו שלימות ישראל להיות שש מאות אלף ואז יצאו.

(מהר"ל, גבורות ה' פרק ג')

13. "יציאת מצרים - הוא שורש אמונת אמת והדת"

כבר ידעת כי **יציאת מצרים הוא שורש אמונת אמת והדת**, והתורה זכרה יציאת מצרים **במצוות שהם יסוד ועיקר הדת**. ראוי לנו להזכיר המצוות שנזכר אצלם יציאת מצרים... ולמה כתב אצלם, בפרט במצוה הראשונה "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" וגו', תלה מצוה זאת ביציאת מצרים. פירוש הכתוב, אנכי ה' אלקיך, ופירוש **אלקיך בפרט**, אף על גב שהוא אלקי כל הנמצאים, הוא אלקי ישראל בראשונה וביחוד, ואחר כך אלקי כל הנמצאות. וכבר התבאר המעלה הזאת שיש בישראל ענין אלקי שאין בכל הנמצאים. ולפיכך אמר "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", כי **היציאה מארץ מצרים מורה שיש לישראל מעלה אלקית נבדלת מן הגשמיים**. וזה מוכח מפני שהוציא אותם מבית עבדים, שכבר התבאר שהעבד הוא חמרי... ולפיכך אמר "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", שכל הרואה שישראל קנו המעלה האלקית, ומאחר שקנו המעלה האלקית ראוי שיתיחד שמו יתברך על ישראל בפרט, כי הם ראויים לו יתברך, **וכאשר הוא אלקי ישראל, בזה בעצמו הוא אלקי הכל, שכל הנמצאים טפלים אצל ישראל**, כמו שימשכו כל האברים אחר הלב והוא העיקר.

(מהר"ל, גבורות ה' פרק מד)

14. השלמת בריאת העולם ויציאת מצרים - במתן תורה

וכן יש עוד שלימות יותר עליון והשלימות העליון שהוא שלימות האחרון הוא קבלת ישראל התורה, ובזה נשלם הכל שהתורה היא שלימות הכל כמו שיתבאר בסמוך, ואסיפה האחרונה עליונה הם גם כן ישראל תחת כנפי השכינה. **ולכך בחג המצות בו יצאו ישראל ממצרים שאז היו ישראל כאלו נולדו ונתהוו לעם** כאשר התבאר בכמה מקומות בספר הזה ועוד יתבאר, חג השבועות בו נתנה התורה לישראל, וחג הסוכות הושיב אותם בענני הכבוד וזהו נראה שישראל נאספים אליו יתברך ותחת כנפיו יחסו. לפיכך מצות סוכה לצאת מביתו של אדם שהוא מקומו לשבת בצל סוכה כי צריך האדם להסתופפות ולפיכך צריך לישב בסוכה שהסוכה היא הסתופפות גם

כן והבן זה היטב, אמנם מה שתמצא בחג השבועות מה שלא תמצא בשני החגים, ששני החגים הוקבע להם זמן בחדש אך חג השבועות לא הוקבע לו יום בחדש רק הכתוב תלאו בחג המצות לספור חמשים יום, דבר זה הוא כי **חג השבועות וחג המצות מתייחסים זה לזה שייכים זה לזה**. כי כבר אמרנו לך כי **חג המצות הוא התחלת הויה והוא דומה לימי בראשית, ותכלית שלימות הויה הוא בתורה כי התורה השלמת הנמצאים שכן דרשו ז"ל במסכת עבודה זרה בפרק קמא (ג' ע"א) הוסיף ה' בששי לומר יום הששי מלמד שכל מעשה בראשית היו תלויים ועומדים עד ששה בסיון אם יקבלו התורה מוטב ואם לאו יחזור העולם לתוהו ובוהו. פירוש כי תכלית שלימות העולם בתורה ואם אין תורה אין כאן שלימות, ולפיכך אם לא יקבלו ישראל התורה יחזור העולם לתוהו ובוהו, **מזה הטעם תולה חג השבועות בחג המצות כי בחג המצות יצאו ישראל ממצרים וזהו הויה חדשה של ישראל, ותכלית הויה הזאת לא נשלמה רק בקבלת התורה שאז הויה שלימה ולא קודם**. וכן הקציר נתלה באביב שידוע שאחר זמן של האביב הוא הקציר, והאביב מביא הקציר ואין לו זמן מיוחד, ולא כן האסיף שאינו תולה בקציר ולא באביב אלא כאשר מתחילין ימי גשמים, ועוד יתבאר טעם לזה. והספירה היא מיום ששה עשר של ניסן כי בחמשה עשר בניסן הוא חג המצות על שם האביב ובששה עשר הוא זמן התחלת קציר שעורים עד קציר חטים שהוא בחג השבועות, ולפיכך בששה עשר הוא הבאת העומר מן השעורים ובחג השבועות שתי הלחם מן החטים.**

(מהר"ל, גבורות ה' פרק מו)

15. שלוש אמונות

ושלשה פעמים נאמר ויאמינו, כאשר בא משה לגאול אותם נאמר (שמות ד') "ויאמן העם כי פקד ה' את עמו וכי ראה ענים", ובקריעת ים סוף נאמר: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", ואצל הר סיני נאמר (שם כ'): "הנה אנכי בא אליך בעב הענן למען ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם", הרי ג' אמונות שנתבררו ביציאת מצרים. ודע כי ג' אמונות הם יסוד הדת וכאשר חס ושלוש תפול אחת מהם תפול הדת בכללה, **האחת הוא ההשגחה** - שהוא משגיח בתחתונים ולא כמו שאומרים המינים עזב ה' את הארץ שאם כן למה נעבוד אותו אחר שאין משגיח בתחתונים לפקוד את מעשיהם, האמונה השנית שהכל הוא ביד ה' ואין דבר חוץ

ממנו וזהו **אמונת מציאות השם יתברך**, כי בודאי הכל מודים במציאות השם יתברך רק שלא יאמר שאינו הכל חס ושלוש ויוכל לצאת מרשותו, לכך אמונת מציאות השם יתברך שהוא הכל ואין דבר חוץ ממנו יתברך. האמונה השלישית **שידבר השם יתברך את האדם ויתן לו תורה וזהו אמונת תורה מן השמים**. ולכך כאשר בא משה לגאול אותם וראה ה' ענים ולא עזב אותם נאמר: "ויאמינו כי פקד ה' את עמו וכי ראה את ענים", וזהו אמונת ההשגחה, **ובקריעת ים סוף** נודע להם אמיתות מציאות השם יתברך שאין דבר יוצא ממנו יתברך והכל הוא ברשותו וביכלתו אחר שהיה הוא משנה הים ליבשה כמו שהתבאר ולכך נאמר ויאמינו בה', **ובמתן תורה** כתיב וגם בך יאמינו לעולם הרי אמונה שלישית, והרי **ביציאת מצרים רצה השם יתברך להקנות להם כל אמונות אמיתיות שזהו עיקר המופתים שעשה הקדוש ברוך הוא במצרים כדי שיאמינו כל אמונות אמיתיות**.

(מהר"ל, גבורות ה' פרק מז)

16. הגירוש ממצרים – הוכחה שיציאת מצרים רק מכוחו של הקב"ה

"גרשו ממצרים וגם צדה לא עשו להם". עובדה זו, שגורשו בלחץ עד שלא יכלו להכין לחם די צורכם, וברגע המכריע היתה יציאתם אפוא כפוייה, **עובדה זו היא המטביעה חותם אלוהי צרוף על יציאתם, והופכת מצוות חמץ ומצה לסמל בעל משמעות כה רחבה**. ללא מזכרת זו היו צאצאיהם רואים ביציאת מצרים רק נצחון שנחלו אבותיהם

בקומם על צריהם, מאורע אנושי, שהרבה כמותו בהיסטוריה. הרי זה עתה שמענו, כי היו אלה שישים ריבוא אנשי חיל; גאולתם של אלה לא היתה נחשבת לנס. אדרבא, נס היה שהללו סבלו זמן כה רב לחץ בלתי אנושי כזה. אלא כאן באה המצה ומספרת לנו, כיצד גורשו אבותינו ממצרים, כיצד נרדפו, נרדפו עד שלא הספיקו להכין את לחמם כראוי. ברצון היו משתהים. עד כדי "מלוש בצק עד - חמדתו" (הושע ז, ד ועי' מכילתא, פסוק לד), אלא שלא יכלו, לא היה זה בכוחם, המצרים לא הניחום. עוד בשעת היציאה היו אפוא בידי נוגשיהם כמלפנים, ועל שניהם - כעל אם ובנה, בעת תחיל - היה ה' שליט ומצווה.

(הרב)

(הירש, שמות יב, לט)

17. החירות והעצמאות המדינית – לא ביציאת מצרים אלא במתן תורה

משמעות חמץ ומצה מעוגנת בתולדות ישראל; וכבר הסברנו דבר זה בביאורנו לשמות יב, ח. **מצה היא אות של חוסר עצמאות מדינית; היא מסמלת מצב שבו אין עתותינו בידינו**, - הוה אומר: כוחותינו אינם עומדים לרשותנו. **מצה היא אפוא סמל העבדות; לעומתה שאור וחמץ מסמלים עצמאות וריבונות**. מתחילה היו ישראל אוכלים מצה; ואילו היה גורלם תלוי בהם, עדיין היו אוכלים "לחם עוני". משום כך ביום הזכרון של יציאת מצרים נשבת כל שאור וחמץ מגבולנו. את מקומם תקח המצה; והיא תזכיר לנו מחדש את העובדה, **שלא בידינו קנינו חירות ועצמאות, אלא בחסד ה' הנמשך בכל עת**. אך בעמדתו במקדש מול מזבח התורה - נזכיר עובדה זו כל שעה. **כי הלחם שנקריב שם לאות השתעבדות - יהיה מצה תמיד**. כי רק משהמרנו עבדות פרעה בעבודת ה', זכינו מידי ה' בלחם החירות. **המצה שבידינו היא היסוד, שכל יחסנו אל ה' מושתת עליו**. אמת, חירות מכל עבדות אחרת היא השכר של עבודת ה'; **עצמאות מדינית בקרב העמים הובטחה לנו בשכר קבלת עול מלכות ה'**. **דבר זה יבוא לידי ביטוי בחג השבועות**, שהוא יום הזכרון של מתן תורה; שכן יום זה הוא גם יום הביכורים, ובו נגיד לה' "כי - באתי אל - הארץ" (דברים כו, ג). אז יראה ישראל לפני ה' - **בשתי לחם חמץ של חירות ועצמאות. כך יבטא, שזכה בחירות ובעצמאות בשכר קבלת עול תורה ומצוות**. אך יהיה זה רק פעם בשנה, - כביכול, ביום התקופה של תורת ישראל. ביום זה יביא ישראל לפני ה' את לחם העצמאות המדינית; יהיה זה הפרי שהבשיל בעץ החיים, - התוצאה של קיום התורה. אך ואל - המזבח לא - יעלו לריח ניחח: אין להעלות אותו כ"אשה" - כדי לפרנס בו את אש הקודש; לא הוא יהיה ביטוי להנחת רוח לה'. שכן מה שקרב במזבח כ"אשה ריח - ניחוח לה" - כבר היה בידינו לפני ההקרבה; והננו מוותרים עליו עתה כדי לעשות בו את רצון ה'. אך עצמאות מדינית - המסומלת בשאור - לא היתה לנו משלנו כל עיקר; וקנינו אותה רק על ידי התמסרותנו לתורה. זכינו בה בשכר "אשה ריח - ניחוח לה"; אך לא נוכל להקריב אותה בתורת "אשה ריח - ניחוח". שהרי מעולם לא היתה בידינו - אלמלא אותה קירבת ה'.

(הרב)

(הירש, ויקרא ב, יא)

18. יציאת מצרים - היא התשית של יעוד חיינו לכן יש להזכירה בכל יום

שורשן של רוב המצוות מסוג אות ועדות נעוץ ביציאת מצרים, **מצוות אלו מדגישות את מוצאנו ההיסטורי, ומתוך כך אנו מחדירים יותר ויותר אל הכרתנו את תפקיד חיינו ועצם היותנו על אדמות, ואנו מגיעים יותר ויותר לשלימות הרצויה**. יסוד זה של יציאת מצרים אינו די שיזכר פעם אחת בשנה בלבד, הוא מהווה את התשתית של יעוד חיינו, ועל כן צריך להזכירו בכל יום ויום, בשכבנו ובקומנו, כך שיהא חופף תמיד את כל מעשינו ומחשבותינו, לכן קבע ה' חוקים ומצוות לאות ולעדויות לכל ימי חיינו, למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, **רעיון זה יש בו יותר מבכל**

רעיון אחר לחזקנו לטהרנו ולהכשירנו לקראת התפקיד המיוחד שהוטל עלינו להגשימו בעולם.

(הרב הירש, במעגלי

שנה ג עמ' קח)

19. יציאת מצרים – התחלת הכנסת בני ישראל תחת מלכות ה'

בפסוק "קדש לי כל בכור" וגו'... הרמז הוא, כי יציאת מצרים היה התחלת הכנסת בני ישראל תחת מלכותו יתברך, והתחלה הוא העיקר, כמו שכתוב: "טוב אחרית דבר מראשיתו", וצריך לזכור זאת לעולם, וזכירה זאת מביאה כח וזריזות בכל המעשים, וכששוכחים נופלים בעצבות, וזה שאמר: "זכור" וכו', ממילא ולא יאכל חמץ. והרמז שיוצאין בחודש האביב, ביכור כל התבואות, לרמז כי יציאת מצרים אינה במקרה, אבל היא ראשית והכנה לכל המדרגות של בני ישראל.

(שפת

אמת בא תרמ"א)

20. ביציאת מצרים נעשו בני ישראל כבריה חדשה

במדרש: "החודש הזה לכם", אין לכם חידוש אחר וכו', כי ביציאת מצרים נעשו בני ישראל כבריה חדשה ממש, כאשר נבחרו להיות עבדי השי"ת ונתחדשו נפשותיהם, כמו שאמרו חז"ל בגר שנתגייר כקטן שנולד, ולכן כתוב: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך", ולא אשר בראתיך, כי זה הוא עיקר יותר מהבריה.

(שפת

אמת, בא תר"ן)

21. זכרון יציאת מצרים – שבכל מקרה שיפנה לה' יצילנו מהמיצר

וזה עיקר זכרון יציאת מצרים, שיזכור האדם אף בצר לו, מכל מקום כשיפנה עצמו להשי"ת יושיעו מכל צר ועקו דיליה, כמו שהיו במצרים בעומק הקליפות, כמו שנאמר: "גוי מקרב גוי", אלו ואלו וכו', ומכל מקום הוציאם השי"ת, כן כל איש אשר ידע נגעי לבבו לא יתיאש חס ושלום מלבקש עזר ה' להושיעו מן המיצר.

(פרי

צדיק, שמות בא ט)

22. יצירת האומה הישראלית – בפתאומיות

מצה. לחם עני ויציאת חפזון, אלה המה המסמנים את צורת המצה. אמנם יציאת החפזון ביסודה היתה עצת ד', להרים מעלתם של ישראל שלא ע"פ דרך ההתפתחות הסידורית, שכל אומה מתפתחת בסדרה הטבעיים ותבא למעלתה החמרית והרוחנית לאטה, כ"א שהכחות הגדולים, הנרדמים בנפש האומה כל זמן היותם במצרים, כבושים בעני ושפלות חמרית ומוסרית, יצאו בפתע פתאום מן הכח אל הפועל, עד שנהפכו מעבדים שפלים לעם תרבותי בתרבות אלהית רבת ורמת ערך, לעם קדוש הראוי להדרכה היותר עליונה, לאור היותר גדול, של תורת אמת. והנה כאן נולד גוי פעם אחת, ויד ד' עשתה זאת להעמיד את ישראל לגוי לפניו ע"י ידו החזקה. ע"כ היה העיקר בבנין שלא תהיה מעורבת בצורתם הלאומית שום צורה קולטורית, שכל הקנינים הרוחניים ביחס לאומי שראו במצרים לא נגעו אליהם מאומה, ואותו המעט שנדבק בידם מע"ז של מצרים משכו ידיהם ממנו, קודם שחיטת הפסח, עד שהיו משוללים מכל צורה לאומית, והיתה אפשרות שתחול עליהם הטבעת הצורה האלהית, בתור מיסדת הבנין של האומה בכללה.

"ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר" (דברים לב, יב). והנה לולא היו ישראל עם כזה, שיוכל להתפתח רק ע"פ הנטיעה האלהית, וששום צורה אחרת אינה יכולה להתרכב בו, אז לא היה צריך כלל לאותו החפזון, והיו מתפתחים מעט מעט, ממעלה למעלה, מתוך התרבות המצרית לתרבות יותר טובה עד שהיו באים להכשר קבלת התורה. אבל מתוך ששום תרבות אחרת היא מעכבת את קדושת התורה והצורה האלהית המיוחדת לישראל לחול עליהם, ע"כ לעולם לא היו כלל ראויים לפיתוח של הדרגה, והיה משום כך החפזון מוכרח. ע"כ היה **דוגמא שלהם המצה המשוללת מכל צורה של איזה טעם**, וראויים הטעמים לחול עליו כשהוא במילואו וטובו. ע"כ זאת ההוצאה מכלל העמים, שב"מוציא", **העצמיות המתגברת, היא גרמה למצה, מניעת ההדרגה, ושלילת תערובות כחות זרים**. ד' מלכנו ד' מחוקקנו והוא יושיענו.

(הראי"ה קוק, הגדה של פסח)

23. תהליך גאולת מצרים נמשך כל העת

הגאולה נמשכת היא והולכת. גאולת מצרים וגאולת-העתיד השלמה היא פעולה אחת שאינה פוסקת, פעולת היד החזקה והזרוע הנטויה, אשר החלה במצרים והיא פועלת את פעולותיה בכל המסבות. משה ואליהו גואלים הם לגאולה אחת, המתחיל והגומר, הפותח והחותם הם יחד ממלאים את החטיבה.

(הראי"ה קוק, אורות עמ' מד סע' כח)

24. השפעתה על העולם כולו

יציאת מצרים תישאר לעד האביב של העולם כולו. (הראי"ה קוק, מגד ירחים)

25. "כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים"

ביציאת מצרים היו שני חלקים, הא' היציאה מן הרע, שמצרים היא ערות הארץ וישראל היו משוקעים שם מ"ט שערי טומאה... והחלק הב' הוא "להיות לכם לאלוהים" - **ושרצ"מ וליהו"ט העם הורחק בדרכים רהש"ת... ובכל דור ודור הכלולים ב**

(נתיבות שלום, שמיני עמ' מח)

מִשְׁרָשִׁי מִצְוָה זו, מִה שְׁחָתִיב בְּקֶרְפֶּן מִסִּפְתָּהּ וְאֵין מִן חֲמִמָּה אִם בָּאוּ לָנוּ מִצְוֹת רַבּוֹת עַל זֶה, כִּמְצוֹת עֲשֵׂה וּפְעוּלָה לֹא עֲשֵׂה, כִּי הוּא יִסּוֹד גְּדוֹל וְצִמּוֹד קוֹץ בְּתוֹרָתֵנוּ וּבְאֲמוֹנָתֵנוּ. וְעַל כֵּן אֲנִי אוֹקְרִים לְעוֹלָם בְּבִרְכּוֹתֵינוּ וּבְתַפִּלוֹתֵינוּ: וְכָר לִי צִיָּאת מִצְרַיִם, לְפִי שֶׁהוּא לָנוּ אוֹת וּמוֹפֵת גָּמוֹר בְּהַדּוּשׁ הָעוֹלָם, וְכִי נִשְׁאֵל בְּדַמּוֹן חֶסֶד וְכוּל, פּוֹעֵל כָּל הַנִּמְצָאוֹת הַזֵּה, וּבִידוֹ לְשַׁחֵם כְּפִי שִׁחְפָץ בְּכָל זְמַן מִן הַזְּמַנִּים, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּמִצְרַיִם, שֶׁשָּׁנָה טַבְּעִי הָעוֹלָם בְּשִׁבְלֵנוּ, וְעָשָׂה לָנוּ אוֹתוֹת מִתְרַשְׁשִׁים גְּדוֹלִים וְנִצְצוֹמִים, הֵלֵל זֶה מִסִּפְתָּה כָּל כּוֹפֵר בְּהַדּוּשׁ הָעוֹלָם וּמִקִּנָּם הַאֲמוֹנָה בִּידִיעַת הַשֵּׁם, וְכִי הַשְׁתַּחֲוֹת וּבְכִלְתוֹ בְּכָל לַיִם וּבְכָרְסִים בְּלֵם. ד' יציאת הגאולה כ' יציאת אברהם ד' יציאת יצחק	1. כֹּא. מִצְוֹת סִפּוֹר יִצְיָאתָ מִצְרַיִם לְסַפֵּר בְּעֵינֵינוּ יִצְיָאתָ מִצְרַיִם בְּלֵיל ט"ו בְּנִיסָן, כִּל אֶחָד כְּפִי צִחִית לְשׁוֹנוֹ, וְלִחְלֹל וּלְשַׁבֵּם לִשְׁנֵי עַל כָּל הַנְּסִיִּים שֶׁעָשָׂה לָנוּ שֵׁם, שְׁנֵאמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ וְגו' וְכִבְרַת פֶּרֶשׁוֹ חֲכָמִים מִצְוֹת הַגְּדוּהָ הִיא בְּלֵיל ט"ו בְּנִיסָן בְּשִׁעֵת אֶכִּילַת מָצָה, וְמִה שְׁאֵמַר הַתּוֹכַח, לְבִנְךָ, לֹאֹ בּוֹקֵא בְּנוֹ, אֵלֹא אֶפְלוֹ עִם כָּל בְּרִיָּה, וְעֵינֵינוּ הַמִּצְוֹת, שֶׁיִּזְכֹּר הַנְּסִיִּים וְהַנְּסִיִּים שֶׁאֲרָעוּ לְאַבְרָהָם בִּיִּצְיָאתָ מִצְרַיִם, וְאִידֵלְקָח הָאֵל יִתְבָּרְךָ וְנִקְמָתֵנוּ מֵהֶם, וְאֶפְלוֹ בֵּינוּ לְבֵין עַצְמוֹ, אִם אֵין שֵׁם אַחֲרֵיהֶם, חֵיב לְהוֹצִיא הַדְּבָרִים מִפִּי, כִּדִּי שִׁיחְבֹּר לְבָנוּ בְּדָבָר, כִּי בְּדָבָר יִתְחַבֵּר הַלֵּב.
---	--

ד' וְצִרְיָה - לְתַתִּיל בְּנֵית וְלִסְנִים בְּשִׁבְתָּהּ. בִּיצֵר? מִתְחִיל וּמִסְפֵּר שֶׁבְּתַחֲלָה הָיוּ אַבְרָהָם בִּימֵי תָרַח וּמִלְפָּנָיו כּוֹפְרִים וְטוֹעִין אַחֵר הַהֶבֶל וְרוֹדְפִין אַחֵר עֲבֻדֹת אֱלֹהִים, וּמִסִּיִּם בְּרַת הָאֲמָת שֶׁקָּרְבוּ מִמְּקוֹם לוֹ וְתַבְדִּילָנוּ מִתְאֲמוֹת וְקָרְבוּ לִיחִידוֹ, וְכֵן מִתְחִיל וּמַדְרִיעַ שְׁעָבָדִים הָיוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם וְכָל הָרַעַת	2. א' מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרַת לְסַפֵּר בּוֹנִיִּים וּנְכִלְאוֹת שְׁנֵעֵשׂוּ לְאַבְרָהָם בְּמִצְרַיִם בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן. שְׁנֵאמַר, וְכֹר אֶת-יְהוָה הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאָתָם מִמִּצְרַיִם כְּמוֹ שְׁנֵאמַר, זָכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת, וּמִנֵּין שֶׁבְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר? תִּלְמִיד לֹמֵר, וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ הַזֶּה הוּא לְאֵמַר בְּעֵבֶר וְה' - בְּשִׁעֵת שֵׁשׁ מִצֵּה וּמִרְדֵּר מִנְחִים
--	---

שאלות למקור 1

1. מהו לדעת בעל ספר החינוך, המקור בתורה למצווה לספר ביציאת מצרים בליל הסדר?
2. מדוע לדעת בעל ספר החינוך יש בתורה מצוות רבות שמטרתן להזכיר דווקא את יציאת מצרים?
3. אלו יסודות אמונה הוכחו (באותות ובמופתים) ביציאת מצרים?

שאלות למקור 2

4. לפי הרמב"ם מהו המקור בתורה לחובה לספר בנסי יציאת מצרים?
5. מנין שחובת הסיפור היא דווקא בליל ט"ו בניסן?
6. מי הם החייבים במצווה זו?
7. בן שלא שואל, כיצד על אביו להגיב? מהו המקור לכך בתורה?
8. לפי איזו רמה (עומק) על האב לספר לבניו על יציאת מצרים?
9. מהם 3 השינויים, שמציע הרמב"ם לעשות כדי שהבנים ישאלו שאלות?
10. מי שאין לו בן או אשה, או שהוא נמצא לבדו (כמו בצבא) – כיצד ינהג לגבי אמירת "מה נשתנה"?
11. "צריך להתחיל בגנות" – לפי הרמב"ם, מהי גנות זו?
12. וצריך: "לסיים בשבח" – לפי הרמב"ם, מהו שבח זה?
13. איזו פרשה בתורה, המאריך לדרוש בה הרי זה משובח?
14. על שום מה אנו מזכירים בליל הסדר "פסח, מרור ומצה? פרט.
15. מה למד הרמב"ם מהפסוקים: א. "ואותנו הוציא משם", ב. "וזכרת כי עבד היית"?

שאלות למקור 3

16. השווה את הנאמר בתחילת המשנה להלכה ו' ברמב"ם. מהם 2 השינויים ששינה הרמב"ם מדברי המשנה?
17. הסבר לפי זה, מהי מטרת ליל הסדר?

1

כא. מצות ספור יציאת מצרים

לספר בענין יציאת מצרים בליל ט"ו בניסן, כל אחד כפי צחות לשונו, ולהלל ולשבח לשיי על כל הנסים שפעל לנו שם, שנאמר: והגדת לבנך וגו', וכבר פירשו חכמים, דמצות הגדה היא בליל ט"ו בניסן בשעת אכילת מצה, ומה שאמר הכתוב, לבנך, לאו דוקא בנו, אלא אפילו עם כל בריה, וענין המצוה שזכר הנסים והענינים שארעו לאבותינו ביציאת מצרים, ואיך לקח האל יתברך נקמתנו מהם, ואפילו בינו לבין עצמו, אם אין שם אחרים, חייב להוציא הדברים מפיו, כדי שימעורר לבו בדבר, שיבדור ויתעורר הלב.

משרשי מצוה זו, מה שכתוב בקרבן הפסח, ואין מן התורה אם באו לנו מצות רבות על זה, מצות עשה ומצות לא תעשה, כי הוא יסוד גדול ופמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו, ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפלותינו: זכר ליציאת מצרים, לפי שהוא לנו אות ומופת גמור בחדוש העולם, וכי יש אלה בן מן חפץ ויכול, פועל כל הנמצאות הוא, ובידו לשנותם, כפי שיחפץ בכל זמן מן הזמנים, כמו שפעל במצרים, ששנה טבאי העולם בשבילנו, ופעל לנו אותות ומופתים גדולים ונצוצים, הלא זה משמק כל כופר בחדוש העולם ומקנים האכונה ביריעת השם, וכי השגחתו ויגלתו בכללים ובפרטים בלם.

דיאלוג
הוא
הוא

ספר החינוך

ד וצריך להתחיל בגנות ולסיום בשבח, כיצד? מתחיל ומספר שבתחלה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו כופרים וטועין אחר ההבל ורודפין אחר עבודת אלילים, ומסים בדת האמת שקרבנו המקום לו ונתבדילנו מהאמות וקרבנו ליחידו, וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה שנמלנו ומסים בנסים ובנפלאות שנעשו לנו ובתורתנו, והוא שידרש מארמי אבי עד שיגמר כל הפרשה, וכל המיסור ומאריך בדרש פרשה זו תרי זה משבח:

ה כל מי שלא אמר שלשת דברים אלו בליל חמשה עשר לא יצא ידי חובתו, ואלו הן, פסח מצה ומרור, פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים, שנאמר, ונאמרם ובת-פסח תוא לה' וגו', מרור על שום שמררו המצריים את בני אבותינו במצרים, מצה על שום שנאכלו, ודברים האלו קלן וקראין, הגדה:

ו בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאלו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים, שנאמר, וואתנו הוציא ממש' וגו', ועל דבר זה צות הקדוש ברוך הוא בתורה, תפלת כ"עצב היי', כלומר כאלו אשה בעצמה היי' עבד ויצאת לחרות ונפדית:

ראש

שנים, הלא אמר ומה פירק

2

א מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן, שנאמר, וזכור את-היום הזה אשר יצאתם ממצרים, כמו שנאמר, וזכור את-יום השבת', ומנין שבליל חמשה עשר? תלמוד לומר, והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה' - בפעם שש מצה ומרור מקחים לפניך, ואף-על-פי שאין לו בן, אפילו חכמים גדולים חייבים לספר ביציאת מצרים וכל המאריך בדברים שארעו ושהיו תרי זה משבח:

ב מצות להודיע לבנים ואפילו לא שאלו, שנאמר, והגדת לבנך, לפי דעתו של בן אביו מלמדו, כיצד? אם תהיה קטן או טפש אומר לו, בני קלנו היינו עבדים כמו שפסקה זו או כמו עבד זה במצרים ובלילה הזה פדת אותנו הקדוש ברוך הוא ויצאנו לחרות, ואם תהיה הבן גדול וחכם מודיע מה שארע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו על ידי משה רבנו, תכל לפי דעתו של בן:

ג וצריך לעשות שני בלילה הנה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו, מה-נשתנה הלילה הנה מכל-הלילות? עד שישב להם ויאמר להם כך וכך ארע כך וכך היה, וכיצד משנה? מהלק להם קליות ואנשים ועוקרים השלחן מלפניהם קדם שיאכלו ויחוספין מצה זה מיד זה וכיוצא בדברים האלו, אין לו בן אשתו שואלת, אין לו אשה שואלת זה את זה, מה-נשתנה הלילה הנה? ואפילו היו קלן חכמים, היה לבדו שואל לעצמו, מה-נשתנה הלילה הנה?

(3)

בְּכֵל דֹּר וְדֹר חֵיב אָדָם לְרֹאוֹת אֶת צַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא
מִמְצָרִים. שְׁנֵאמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בְּעֶבֶר
זֶה עָשָׂה יי' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם.

"הַגִּידָה לְבִנְךָ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא
מִמִּצְרַיִם"

(4)

א. המצוה ומקורה. מצות עשה של תורה לספר
בנשים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל
חמשה עשר בניסן, שנאמר: וזכור את היום הזה
אשר יצאתם ממצרים¹, כמו שנאמר: וזכור את יום
השבת לקדשו² — שכשם שהוזהרנו לזכור את יום
השבת וזכר למעשה בראשית, כך הוזהרנו לזכור
הנסים של יציאת מצרים³ — ומנין שבלייל מ"ו,
תלמוד לומר: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור
זה⁴. וכן שנינו: מכלל שנאמר והיה כי ישאלך בנך
מחר לאמר⁵, יכול אם ישאלך אתה מגיד לו ואם לאו
אי אתה מגיד לו, תלמוד לומר והגדת לבנך, אף
על פי שלא שאלך, אין לי אלא בזמן שיש לו בן,
בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין, תלמוד
לומר: ויאמר משה אל העם וזכור את היום הזה
וגו'⁶, ושני הפסוקים צריכים, ומשלימים זה את זה,
שמ"זכור את היום הזה" לא היינו יודעים שצריך
להודיע לבנו, ומ"והגדת" בלכוד לא היינו יודעים
שצריך לזכור גם כשאין לו בן⁷. ויש מן הראשונים
שהביאו מצות סיפור יציאת מצרים בליל פסח
מהכתוב: למען תזכר אם יום צאתך מארץ מצרים
כל ימי חייך⁸. המצוה נמנית במנין המצוות⁹. ויש
ממוני המצוות שהשמיטו מצוה זו¹⁰. ויש מן
הראשונים סוברים שכל מצות הגדה אינה אלא
כשישאלוהו יפרשו לו, אבל אם אין שואלים המצוה
היא שיעשה המעשים של אותו לילה — אכילת
מצה וכדומה — ומתוך כך אנו זוכרים יציאת
מצרים¹¹.

מצות הגדה בליל פסח שונה ממצות זכירת
יציאת מצרים, שישנה בכל ימות השנה¹², בכמה
דברים: (א) יש מפרשים שבכל השנה יוצאים ידי
המצוה אף על ידי זכירה בלבד, ובליל פסח צריך
דוקא הגדה בפיה¹³, ואפילו להסוברים שגם בכל
השנה אין יוצאים בהרהור בלבד¹⁴, מכל מקום יוצאים
בשמיעה אף ממי שאינו בר חיוב, שהמצוה היא
זכירה ולא הגדה, ובליל פסח המצוה היא הגדה,
ואין יוצאים אלא בשמיעה מבר חיוב בתורת שומע
כעונה¹⁵. ויש מפרשים שבכל השנה המצוה היא
כזכירה בעלמא, ובליל פסח המצוה בסיפור, בהרחב
הדברים ובהמשך הענין, וזה גדרה של הגדה¹⁶, אלא
שיש חולקים וסוברים שאף בליל פסח יוצאים
בהזכרה בלבד¹⁷. ויש מפרשים שבכל השנה אין

בלילה מצות עשה המפורשת בתורה, אלא ממדרש
שדרשו חכמים למדו¹⁸, ובליל פסח מצות עשה
מפורשת היא¹⁹. ויש מפרשים שבלייל פסח המצוה
היא בדרך תשובה לבן או למי שהוא אחר, וכשאין
מי שישאלנו, או באמת המצוה בליל פסח היא זו
של כל הילות²⁰.

אין מברכים על מצוה זו לפנייה²¹, בדרך שמברכים
על המצות²², אם מפני שכבר אמר בקידוש זכר
ליציאת מצרים²³, או מפני שאין לה שיעור ידוע,
שבדיבור אחד יצא, אלא שכל המרבה הרי זה
משובח²⁴, או מפני שכבר אמר בברכות קריאת שמע
"אמת ואמונה" וחתם בברכת גאל ישראל²⁵. ויש
מפרשים מפני שעיקר המצוה היא עשיית המעשה —
אכילת מצה ועוד — שמתוך כך אנו זוכרים יציאת
מצרים, אלא שאם ישאלו מפרשים לו בפיה²⁶. ויש
מפרשים לפי שההגדה כולה קילוסים ותשבחות, ואין
מברכים על ברכות ותשבחות²⁷. ויש מפרשים לפי
שמה שאומרים ברכת אשר גאלנו בסוף ההגדה היא
ברכת ההגדה, וקבעוה בסוף לפי שאם היה מברך
בתחילה אשר גאלנו לא היה חוזר למפרע אל
השעבוד²⁸. ויש מן הראשונים שהיו מברכים
לפניה²⁹.

ב. החייבים. אפילו חכמים גדולים חייבים לספר
ביציאת מצרים³⁰.

הנשים, כתבו ראשונים שאף הן חייבות במצות
הגדה³¹, ואף על פי שמצות עשה שהזמן גרמא היא
שהנשים פטורות בה³², מכל מקום חייבות הן מפני
שאף הן היו באותו הנס³³, אלא שלפי זה הדבר
תלוי במחלוקת ראשונים אם הטעם של אף הן היו
באותו הנס נאמר רק למצות שמדרבנן, או אף
למצות של תורה, ואפילו אם גם במצות של תורה
נאמר טעם זה שוב הדבר תלוי במחלוקת ראשונים
אם מדרבנן בלבד חייבו אותן מטעם זה או שאף מן
התורה חייבות מפני כך³⁴. ויש מהאחרונים שכתב
הטעם שנשים חייבות בהגדה, מפני שחייבות בארבע-
כוסות³⁵, והכוסות ששתאן שלא על הסדר לא
יצא³⁶, ולכן ממילא חייבות בהגדה, כדי שישתו על
הסדר³⁷.

הַגִּידָה לְבִנְךָ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא
מִמִּצְרַיִם

גאון ארץ ווארשע!

- 1) אגדה הפסיק בגינה, זפי מקוי 1 וזפי מקוי 2, העלמד א האבה אספי די צאג מצויים?
 ב) כיצד משלימים 2 הפסיקים הנ"ל זה אר זה, ומה נאמר זהבני משניהם? (מקוי 4)
 ג) מהו הפסיק השלישי העלמד, אדעה אחר, אר אחר הסיפור בזול הסבה? (מקוי 4).
- 2) א) מדוע האבה אספי כפה, וזא מספיקה היצירה בזה? (מקוי 1).
 ב) מה אלו העלם זהבני מהפסיק: "והצדק אבנך... בלוי זה" (מקוי 2 הלגא-ב).
 3) א) מדוע צייך אצטג צינאיים בזול הסדר? (מקוי 2-ג) ב) נגדי 2 צינאיים הנצבים
 ג) והסיפור מהבני אר-כפי שנאמר בביבנך?
 ד) אפי סל' א - מי הם האומרים
 בעינך זול הסדר, והדג?
- 4) א) מהי העלג ומהו השבב הנצבים בהגדה? (באוי אפי מקוי 2-ד). * ב) מהו אדעג
 ג) א"ההגדה פגה העלג, היי אכאיה אדול אפגה בשבב?
 5) א) מה הסלם שרן העלם אמצוג אכילא מצה? (מקוי 4-ה) ומה הסלם שרן גמ
 ב) פיק א' הנה ד? (ציין גמ). ב) מדוע הוועבם בלג העלג האזו מקדים אר העור
 ג) אמה, למה נפי הנוסח בהגדה? (באוי אפי מקוי גמ ח-ד).
 6) א) מהו ההבב [פמהג] בין אדסר העלם (מקוי 2-1), אבין הנוסח בהגדה? (מקוי 3),
 ב) איזה מנהג (בעקר של ארן אבין אגה העלג) נאמר מדביו העלם?
 ג) באוי אפי זה: מהי העטרה של כז ההכלג והעטרה העדולה שפני זול הסדר, אכילא?
 7) כמה צינר מצוג סיפור יצאג מצויים בזול הסדר מהעלג אצלי צאג כז יא? (מקוי 4-5 גשולג!).
 8) מדוע אר זא אכירכס ברחילג זיל הסדר אר מצוג הסיכור? (מקוי 4 - נגדי בקצה 6 גשולג!).
 9) מדוע הנשים חילג בנוצג ההגדה? נגדי 2 עלמים (מקוי 4).
 10) באוי מדוע אנצב וציאג נצבים היא: "יסוד גדול וצמיד אבן בלגיל אכאמורג" (מקוי 1).
 11) א) אכילא יסדוג אמורה הנגל אבין יסדוג בעצרי העלג? (באילא העלג, אנצב? (באדוד וואסן
 ג) העלגין - ציין בוקחוג גמ העטריג אגל אספי שמוג).
 12) * בזוי אפי שאלה גו אר הסימן שרן יכי יהודה בעצרי העלג.
 13) זפי דביו העלג הנ"ל - מהי העטרה של זיל הסדר וזא העלסר בו?
 14) סלג: אילו ציכים חורגיים-פדאגיים, אעלע מינק והוראה - אר אדודג מההגדה זיל הסדר? (בעיקר מקוי 2)

יבסה המצות ויגביה הכוס

**וְהָיָא שְׁעֵמָדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שְׁלֹא אֶחָד בְּלִבָּד עָמַד
 עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ. אֶלָּא שְׁבָכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים
 עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ. וְהַקְדוּשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם:**

**ערך: הרב שמואל כ"ץ, רב בית הספר התורני לבנות הר-נוף; ת"ת ממ"ד 'נחלה'
 הר-נוף; ואולפנת חורב, ירושלים.**